**Lliçó inaugural del curs 2026-2027 del sistema universitari català**
Sala d'actes del Rectorat de la UAB, 2 d'octubre de 2026

# Veure l'elefant sencer: la cultura catalana a Nord-amèrica

**Mary Ann Newman**

Rector magnífic de la Universitat Autònoma de Barcelona,
Alcalde de Cerdanyola del Vallès,
Presidenta del Consell Social,
Secretària general,
Rectores i rectors de les universitats catalanes,
Autoritats,
Membres de la comunitat universitària,
Amigues i amics,

Quan el Rector Magnífic de la Universitat Autònoma de Barcelona, el doctor Javier Lafuente Sancho, em va convidar a fer la lliçó inaugural del curs d'enguany, vaig sentir una certa commoció; francament, una lleu sensació d'impostora. I, quan em va informar que el tema del qual hauria de parlar era la cultura catalana, la commoció es va apropar a l'astorament.

Què podia explicar sobre la cultura catalana, jo, una nord-americana —especialista en Eugeni d'Ors, això sí, però sense passar per una aula en molts anys—, a la comunitat acadèmica de les universitats catalanes en ple? Per calmar la commoció, em vaig aferrar al criteri del rector, que no devia haver pensat en mi debades. I, en la primera meitat d'aquesta lliçó, miraré d'entendre, jo també, com he arribat a ser aquí.

Soc traductora, per vocació. Ser traductora no és solament una proposta professional, sinó hermenèutica. Comporta, en termes de Paul Ricoeur, una actitud d'hospitalitat. És un posicionament. Qui acull també rep quelcom; qui arriba duu alguna cosa allà on va.

Soc nord-americana, però començo cada dia llegint el *New York Times* amb la vista posada a Catalunya. Durant quaranta anys he anat i vingut entre Nova York i Barcelona, estudiant, observant i, finalment, fent d'ambaixadora sense cartera. Tot va començar amb una beca Fulbright a Barcelona l'any 1980-1981. El propòsit era fer la tesi i una carrera clàssica cap a una plaça universitària nord-americana.

És important constatar que la disposició dels nord-americans —tant individual com institucional— davant la cultura catalana és positiva. Els que la coneixen, la valoren; els que no la coneixen, a diferència, sovint, dels coetanis europeus, no li tenen mania. La

prova del nou: l'any 1979, a penes quatre anys després de la mort de Franco, una de les institucions capdavanteres de l'estament polític i acadèmic nord-americà, la Fulbright, va considerar adequat de becar una estudiosa d'Eugeni d'Ors.

Però l'any 1980, la inflació galopant a Espanya ens va devorar les beques. De sobte, una ràtio de 100 pessetes per 100 cèntims de dòlar s'havia convertit en 65 pessetes. Els becaris Fulbright érem més pobres que una rata. Fèiem menús de 55 pessetes i verdura bullida a casa. (Una aventura, també!)

Aquest era el panorama quan l'agregat cultural —el *cultural officer*— de l'ambaixada nord-americana, el diplomàtic Edward McBride, va convidar tots els Fulbright de Barcelona a dinar. Ens va portar a l'Agut d'Avignon, el restaurant de més anomenada en aquell moment. Entre els becaris hi havia Robert Fishman, que segurament molts d'aquesta sala coneixeu, un sociòleg que feia un estudi comparatiu del sindicalisme barceloní i el madrileny: l'un manifestava el seu descontent vessant cap a carrers i rambles; l'altre es quedava en habitacions tancades i plenes de fum a pactar estratègies.

El meu entusiasme pel restaurant i la meva xerrameca en català amb els cambrers devien fer-li el pes, perquè l'endemà en McBride em va proposar que l'ajudés a donar suport a la nova Espanya de les autonomies mitjançant l'establiment de programes d'intercanvi universitari entre les comunitats autònomes —en el meu cas, Catalunya— i els Estats Units. El propòsit era irresistible; les condicions, òptimes. A més, en tornar per Nadal a Nova York vaig saber que el nou rector de la Universitat de Nova York, John Brademas, un exdiputat progressista escombrat del Congrés per l'onada dretana encetada per Ronald Reagan, havia fet la tesi doctoral als anys cinquanta, com a *rhodes scholar*, sobre l'anarquisme a Catalunya i Andalusia. Teníem tots els vents en popa!

Però va arribar el 23-F, amb Tejero al Congrés dels Diputats... Aquí, en aquesta casa, no cal explicar res més. Vaig esperar un mes i mig a trucar a l'agregat, amb la idea de recollir el fil del projecte. Quan per fi vam parlar, em va dir: «Oh, no, Mary Ann. Ja no podem donar suport a l'Estat de les autonomies. Ara hem de defensar la democràcia espanyola!». Gairebé plorant, vaig anar corrents a casa de Xavier Rubert de Ventós, amic i còmplice des que va ser membre fundador del New York Institute for the Humanities, amb el seu estimat Richard Sennett, a la Universitat de Nova York. I el Xavier em va dir: «No pateixis. Parlarem amb el Pasqual». El Pasqual, per descomptat, era el primer tinent d'alcalde de Narcís Serra, net del poeta Maragall i amic d'infància del Xavier.

El resultat va ser la Càtedra Barcelona - Nova York, un acord entre la Universitat de Barcelona i la de Nova York, signat per Antoni Badia i Margarit i John Brademas, amb l'empara del visionari Pasqual Maragall. Va ser un baluard magnífic a Nova York, però de curta durada; es va quedar sense finançament al cap de tres anys. Va ser, de totes maneres, un experiment i una experiència extraordinaris. Com a professors hi van passar Martí de Riquer, Eugenio Trías, Ignasi de Solà-Morales, Maria Rubert, Pep Subirós, Jordi Llovet, Mary Nash i, per descomptat, el brillantíssim Xavier mateix. També, en actes

puntuals, van participar-hi Miquel Roca i Junyent, Eugènia Balcells i Barbara Held (amb una originalíssima sessió de diapositives amb acompanyament musical), Francesc Parcerisas i un bon grapat més.

Aquesta experiència em va formar com una criatura híbrida, mig acadèmica, mig diplomàtica. Em vaig convertir en una generalista, una mena de *dilettante* intel·lectual, el *diletto* de la qual era portar la cultura catalana als Estats Units i fer-la entenedora als nord-americans.

Amb l'ensulsiada de la Càtedra Barcelona - Nova York, vaig tornar al mercat acadèmic. Al llarg d'aquells anys vaig treballar a Williams, Bard i Middlebury College. Era hispanista, amb un plus català, que en efecte hi afegia valor. D'una banda, avançava amb la tesi —el 1998 l'Institut d'Estudis Catalans em va premiar *El pecat de la naturalesa, la redempció de la cultura: l'al·legoria a les novel·les d'Eugeni d'Ors*—. I, de l'altra, mantenia la relació amb els estaments catalans —aquell any el president Jordi Pujol em va imposar la Creu de Sant Jordi.

I també va ser el 1998 que Pasqual Maragall, ja fora de l'Ajuntament, va repartir el seu temps entre la Terza di Roma i la Universitat de Nova York. A Nova York era *distinguished fellow* al King Juan Carlos I of Spain Center, i jo li portava els papers. Va ser un immens regal per a mi: un curs accelerat d'urbanisme i de política europea. Després vaig treballar a les dues campanyes presidencials, per convenciment.

Quan en Maragall va ser president, el 2003, em va oferir ser la segona de bord del Departament d'Exteriors, amb Margarita Obiols de consellera. Li vaig dir que no: jo no volia fer política; volia fer cultura, cultura catalana. El 2002 s'havia fundat l'Institut Ramon Llull i volia treballar-hi.

Però, al cap d'un temps fent de coordinadora institucional de l'Institut Ramon Llull, vaig sentir que m'havia equivocat. La comesa del Llull era el món, i al Llull i a Catalunya n'hi havia molta, de gent qualificada, que hi esmerçava esforços. El meu valor era molt més gran a Amèrica, on jo seria una entre pocs. A través del Llull, vaig veure que en aquells moments Richard Peña dirigia la Film Society of Lincoln Center i volia fer-hi un cicle de cinema català; William Robinson era comissari d'art europeu al Cleveland Museum of Art, amb Jordi Falgàs de mà dreta, i volien comissariar amb el Metropolitan Museum of Art de Nova York una gran exposició d'art català, de Gaudí a Dalí; Joe Melillo era el director de la Brooklyn Academy of Music i volia dedicar l'edició del Next Wave Festival a les arts catalanes... Havíem arribat a una cruïlla: una nova generació de directors dels grans equipaments culturals nord-americans coneixia la cultura catalana i era el moment d'establir-hi un satèl·lit. En vaig fer un informe i, novament amb l'impuls del ja president Pasqual Maragall, es va crear el Catalan Center at New York University.

El propòsit d'aquest centre era portar la cultura catalana a l'escenari novaiorquès des d'una talaia universitària, amb el suport de l'Institut Ramon Llull. Si el Metropolitan

Museum feia una macroexposició d'art català —«Barcelona and Modernity: Gaudí to Dalí»—, al Catalan Center en fèiem un simposi. Si el MoMA feia una retrospectiva del cinema de Pere Portabella, en fèiem un altre. Si el Llull portava Jaume Cabré a Chicago, a la NYU li posàvem la catifa vermella. Si Benet Casablancas tocava a Columbia, a la NYU hi feia una lliçó magistral. I, pel goig del rector Brademas, que no havia perdut la seva ànima de membre del Congrés, també hi convidàvem polítics: Maragall mateix, Carod-Rovira i Jordi Pujol.

El Catalan Center també es dedicava a la feina que duien a terme els estudiosos catalans als Estats Units. Amb la North American Catalan Society, l'associació nord-americana de professors de catalanística, es va fer un gran simposi, «Mercè Rodoreda: Seen From a Distant Shore», per celebrar el centenari de l'escriptora. Es van establir col·laboracions entorn de projectes originals amb l'American Institute of Architects, la Casa de Vidre de Philip Johnson o la Watermill Center de Robert Wilson. Vam comprovar que, amb una bona idea de col·laboració, ningú no ens tancava la porta. La cultura catalana era un valor innegable.

Com més maldava per teixir xarxes, més m'adonava de fins a quin punt la cultura catalana ja hi era. El 2014 vaig observar que diverses institucions novaiorqueses, de manera independent, estaven organitzant actes entorn de l'arquitectura catalana. El Museum of the City of New York feia la gran exposició de l'obra de Rafael Guastavino i fill (amb John Ochsendorf com a comissari); la Spitzer School of Architecture de la Universitat City de Nova York feia una gran exposició sobre la Sagrada Família (amb el degà George Ranalli com a comissari); entremig, l'AIA-NY (American Institute of Architects - New York) acollia una exposició de l'Ajuntament sobre el pla de les Glòries amb el regidor Antoni Vives i l'arquitecta Maria Sisternas, i el CCCB celebrava deu anys del Premi Europeu de l'Espai Públic Urbà (que, per cert, enguany n'ha celebrat 25) sota la direcció de Judit Carrera.

Hi havia, però, un fet curiós: jo parlava amb cadascuna d'aquestes institucions, però elles operaven per separat. Vaig intentar posar-les al corrent les unes de les altres. Al final vaig suggerir que creéssim un web, el BCN-NYC Urban Bridge. Totes van estar d'acord a celebrar l'avinentesa aplegant els seus projectes com a part d'un any dedicat a l'arquitectura catalana a Nova York. El preciós web es va fer amb el suport de Diplocat.

El 2019, quan Smart Cities NY va organitzar un congrés a Roosevelt Island, seu de la nova Cornell Tech, hi vam fer una sessió i diverses activitats entorn de la figura de Josep Lluís Sert, que havia construït, en aquella illa, dos conjunts d'habitatge assequible absolutament innovadors, seguint la seva teoria urbana de la microciutat, amb espais d'esbarjo, escoles, botigues, clíniques, etc.

Tots aquests fenòmens d'arquitectura catalana s'havien estudiat, però de manera aïllada. D'una banda, Guastavino i les voltes catalanes eren investigats a bastament per John Ochsendorf al MIT, però no en el context de Sert, que, irònicament, havia dissenyat

diversos edificis al campus del mateix MIT; d'altra banda, Sert era estudiat en profunditat per Eric Mumford.

Quan Xavier Rubert de Ventós venia a Nova York, cosa que passava sovint, conversàvem sobre el curiós fenomen que els barcelonins i, per extensió, els catalans es trobessin molt a gust a Nova York, i que als novaiorquesos els passés el mateix a Barcelona i a Catalunya. Ho atribuíem al fet que els dos llocs tenien molts trets en comú: la ciutat en xarxa —el *grid*—, la presència física de l'aigua i el fet de ser, o d'haver estat, ciutats portuàries... A més, les dues són capitals editorials, financeres i de producció cultural i econòmica de tota mena, però no capitals d'estat.... Fins i tot, les dues havien estat grans centres d'ostreïcultura!

Però se m'acut una nova explicació. Vaig conèixer l'expressió *missegetes* llegint la gran *Història de Catalunya* de Joaquim Nadal, i ara la torno a trobar traduint Vicens Vives: els catalans són *missegetes* perquè tenen l'origen en la Marca Hispànica, terra de francs, jueus, àrabs, ibers, tots barrejats entre dues potències enfrontades. Recentment he llegit un llibre meravellós sobre Nova York, *The Island at the Center of the World*, de Russell Shorto, que explica que Manhattan, en temps de la colonització holandesa, era una illa plena d'holandesos, indígenes, jueus, caribenys i gent de tota mena, tots units pel comerç. Com m'agradaria poder parlar amb el Xavier per veure si aquest aspecte li feia el pes: novaiorquesos i catalans, tots venim de *missegetes*.

Xavier Rubert és, precisament, la font de l'elefant del títol d'aquesta lliçó. La primera vegada que vaig sentir la bella paràbola índia dels cecs que examinen un elefant va ser per boca seva. La història explica que cada cec en va tocar una part —la pota, el llom, l'ullal, la trompa, l'orella, la cua— i en va extreure una conclusió parcial. Cada part era essencial, però cap no permetia de percebre el conjunt.

Amb aquesta xerrada, jo voldria proposar que mirem de veure l'animal sencer. I Nova York va ser, precisament, el primer lloc on el vaig començar a veure: repartits en un parell d'illes hi ha The Cloisters, amb el claustre de Sant Miquel de Cuixà, portat pels Rockefeller (sota l'empara del Metropolitan Museum); unes 250 voltes catalanes de Rafael Guastavino; a Rockefeller Center, els murals de Josep Maria Sert, oncle de l'arquitecte, pintats per ocupar el lloc dels que Rockefeller havia encarregat a Diego Rivera, que hi havia inclòs Lenin a última hora i s'havia negat a treure'l; i la influència, ja esmentada, tant construïda com intel·lectual, de Josep Lluís Sert.

I moltes més coses que no sabem! Un bon dia Jordi Graupera es va equivocar de carrer: buscant un camió de menjar per fer-ne un article, va anar a Gouverneur Alley en comptes de Gouverneur Lane i, en lloc del camió, quan va pujar a la superfície va veure un bell edifici. Curiós de mena, s'hi va acostar i va llegir-hi: «Raymond Almirall, architect». Raymond havia nascut a Nova York, però el seu pare, Joseph, havia estat un gran comerciant de tabac entre Cuba i Nova York, integrat a l'alta societat novaiorquesa gràcies als seus diners i a l'estirp de la seva dona.

De mica en mica, els fragments van anar assumint una nova configuració. Si això era així a Nova York, com devia ser a la resta del país? El meu moment «eureka!» es va esdevenir al Museu del Ferrocarril de Catalunya, a Vilanova i la Geltrú. Hi havia anat perquè una altra dèria meva és que crec que les relacions bilaterals no han de ser totes entre Nova York i Barcelona; els museus petits de viles i pobles també són un gran valor, i tenen contraparts a fora, de mida similar, amb les quals poden entaular relacions de valor mutu. Al preciós Museu del Ferrocarril de Vilanova, totes les locomotores retirades duien noms d'una Mare de Déu —*Virgen de Covadonga*, *Virgen de la Bien Aparecida*... Vaig preguntar com era i la cap de comunicació, la senyora Ana Grande, em va dir: «Oh! Això és una història americana». Resulta que el 1881 Francesc Gumà volia fer la línia del tren de Valls a Vilanova i Barcelona, i va encarregar un prototip de locomotora a la companyia Rogers Locomotive, de Paterson, Nova Jersey. Hi havia diners per a la compra i el transport, però no per a l'assegurança. Segons l'anècdota, segurament apòcrifa, però bonica, tanmateix, van fer un tracte amb la Mare de Déu: si el prototip arribava sa i estalvi a Catalunya, cada locomotora duria el nom d'una verge.

Aquesta història em va caure el tel dels ulls. Si Francesc Gumà hi encarregava locomotores, n'hi devia haver quaranta, o cent, d'industrials catalans comerciant amb els Estats Units, amb el cotó, amb el suro... Entre 1874 i 1881 es va publicar a Nova York *La Llumanera de Nova York*, una revista en llengua catalana que ofereix un testimoni extraordinari d'aquestes relacions. Els anuncis documenten el comerç amb Cuba —armes i llard, entre altres productes— i revelen el paper de Nova York com a node comercial entre Barcelona i l'Havana. I, com sabeu, no tot comença aquí: la cultura catalana hi és abans que els Estats Units existeixin com a nació.

El 1790 el tortosí Pere d'Alberní va arribar a Nootka, a l'illa de Vancouver, al capdavant de la Companyia de Voluntaris de Catalunya. Hi va construir barracons i una infermeria, va plantar el primer hort europeu del que avui és la Colúmbia Britànica i va compilar un vocabulari de més de sis-centes paraules entre el castellà i la llengua dels nootka.

Jordi Ferragut i Mesquida, d'origen menorquí, va anar a Nova Orleans com a capità de vaixell i va participar a la Guerra de la Independència Americana. El seu fill, David Farragut, també capità de vaixell, va ser el primer almirall de la marina americana. És més, va dir una de les frases més conegudes de la Guerra Civil, a la batalla de Mobile: «Damn the torpedoes! Full speed ahead». La costa est dels Estats Units és plena d'acadèmies navals, escoles i altres institucions que duen per nom *David Farragut*.

Deixem els soldats i passem als frares. Al segle XVIII els franciscans mallorquins Juníper Serra, Joan Crespí i Francesc Palou, amb Pere Font, de Girona, van acompanyar la Companyia Franca de Voluntaris de Catalunya en la colonització i cristianització de Califòrnia. Els franciscans, a part de les missions que donen nom a totes les santes ciutats de Califòrnia, hi van portar l'agricultura mediterrània: regadiu, ramaderia, horts i vinyes.

En un cas preciós de reciprocitat, aquesta història té un retorn, un que m'és molt car, per l'estima que professo a la Mancomunitat. A principis del segle XX, Califòrnia havia desenvolupat una fructicultura intensiva, tècnicament sofisticada, a gran escala. La Mancomunitat hi va enviar un enginyer agrònom, Ramon Sala Roqueta, a estudiar-ne la tecnologia, i es va publicar el seu *La fructicultura extensiva a Califòrnia. Notes d'un viatge d'estudi* el 1924. Sala hi va vaticinar un gran futur d'aquesta tecnologia a Catalunya.

I, ara, en un últim cop poètic, no fa ni una setmana que Califòrnia i Catalunya han signat un acord per adoptar accions estratègiques contra el canvi climàtic (reducció del metà, sobretot) i propiciar innovacions agroalimentàries. Es parla de l'acord de col·laboració històric establert el 2015. Quin goig seria que es tinguessin en compte les col·laboracions històriques anteriors, de franciscans a californians, i de californians a catalans! I que això s'expliqués a l'escola —a Califòrnia, a Catalunya i a Nova York!

Naturalment, la presència catalana no sempre ha estat benigna. S'entrecreua amb la colonització i la cristianització i amb l'economia de l'esclavitud nord-americana. Però també amb la industrialització, la immigració, l'exili i els extraordinaris intercanvis culturals del segle XX. Benigne o maligne, és un fil fonamental de la complexa història nord-americana. És una pota de l'animal.

Una de les parts de l'elefant —potser el llom, per l'amplitud que representa— que caldrà palpar i veure a fons és la desproporció entre el nombre reduït de catalans que van arribar a Amèrica del Nord i la magnitud de l'empremta que hi van deixar. La immigració catalana és una gota en l'oceà immigratori; no són grans comunitats, sinó individus, famílies o petits nuclis, i, tanmateix, l'impacte que tenen sobre l'arquitectura, el comerç, l'art, la música i la vida intel·lectual nord-americans és identificable, és quantificable, és gran i s'hauria d'estudiar en conjunt.

Per començar, caldria esbrinar els motius de les diverses migracions. Guastavino hi va anar per escapar-se d'un mal matrimoni i d'un deute; Melchor Marsà, l'industrial del suro, hi va buscar oportunitats, que va trobar, i durant la Segona Guerra Mundial va col·laborar amb l'OSS, el servei d'espionatge nord-americà; Joan Oró, com molts d'altres, hi va anar a finals dels anys quaranta per la impossibilitat de fer recerca d'alt nivell a Espanya... Els motius varien: cristianitzar, adquirir tecnologia, comprar i vendre tabac, o cotó, o suro (o plantar arbres surers per assegurar l'avantatge estratègic), l'aventura, l'exili i, massa sovint, la frustració de no poder arribar al màxim de les seves possibilitats en una Espanya que els posava traves.

La presència catalana al segle XX ho rebla. Salvador Dalí i Gala viuen al St. Regis Hotel, a Nova York; Dalí fa un pavelló surrealista, *El somni de Venus*, a l'Exposició Universal de Nova York el 1939 —es considera la primera instal·lació interactiva de la història— i també uns aparadors per a Bonwit Teller, uns grans magatzems desapareguts; fa escenes surrealistes per a Hitchcock i, per no ser menys, per a Disney. Xavier Cugat, violinista clàssic, és elemental en la introducció de la música llatina a la televisió nord-americana.

Francis Cugat, el seu germà, il·lustra la coberta clàssica de *The Great Gatsby*, que encara es fa servir avui. En el preciós llibre de Margarida Casacuberta i Mariàngela Villalonga, «*Això no és Barcelona*» —una gran font, 150 anys de testimonis sobre Nova York publicats als diaris catalans— veiem Torres-García, en les seves pròpies paraules, al metro de Nova York, al·lucinat per la velocitat i la llum. En la música, Alícia de Larrocha, Victòria dels Àngels i Pau Casals, que enguany commemorem, exerceixen una immensa influència. També hi ha Agustí Borgunyó, un nom menys conegut, un pianista que compon per a la nova televisió, la cadena NBC, mentre va enviant cobles i sardanes a Catalunya.

Als anys setanta i vuitanta Nova York acull els artistes conceptuals catalans —Balcells, Miralda, Muntadas, Torres— i Perico Pastor i Quim Monzó n'envien articles, que fan mà a mà, a la revista *El Món*. I avui músics catalans formats a Berklee i Juilliard hi viuen, hi creen i hi actuen. Els catalans que dirigeixen grans institucions científiques i influeixen de mil maneres en el món de la ciència americana —Massagué, Pellicer i Fuster són la punta de l'iceberg— també s'han de documentar.

Els exemples són moltíssims. Són amics nostres. Cal veure'ls com a conjunt, veure què hi duen, què hi deixen, què se n'emporten. Convé entendre tot això com a panorama. Convé veure tot l'elefant. Cal construir una cronologia i una geografia de la presència catalana als Estats Units.

I permeteu-me fer una altra consideració. El cas català també ens ofereix l'oportunitat de repensar el model d'exportació en què s'ha basat tradicionalment la projecció cultural. La diplomàcia cultural tendeix a pensar en termes d'enviar la cultura cap a fora —artistes, exposicions, llibres, espectacles— i presta menys atenció al patrimoni cultural que els immigrants ja duien amb ells i han deixat arrelat en les societats on s'han establert.

El cas català és especialment revelador en aquest sentit: un nombre relativament reduït d'immigrants ha deixat una empremta extraordinàriament àmplia i duradora. Fer visible aquest patrimoni ens pot suggerir un model més ric de diplomàcia cultural: explicar als americans què en tenen, de catalans, i explicar als catalans què han deixat a Amèrica; començar no només per allò que una cultura considera que ha d'exportar, sinó també per allò que els seus immigrants ja hi han deixat.

En un moment de tanta hostilitat cap a la immigració, això pot ser un bàlsam. Però sobretot és una visió. Al cap dels anys, ajudar a fer visible allò amagat, estudiar l'amplitud i la complexitat de l'empremta catalana a Amèrica del Nord, i suggerir que cal entendre la immigració com a transmissora de patrimoni cultural potser és, al capdavall, la contribució més rica que puc fer com a traductora i mitjancera de la cultura catalana. A part de continuar traduint, és clar.

Un dels títols provisionals d'aquesta lliçó, «La cultura catalana sense fronteres», em porta a fer una última consideració, justament sobre les fronteres. En el bellíssim poema de Wislawa Szymborska, *Salm,* la poeta planteja que els únics que percebem les fronteres

som els humans; ni els núvols, ni els ocells, ni la sorra, ni els vents les reconeixen: hi passen indiferents per sobre fent-ne escarni. Però jo voldria suggerir que les fronteres també són indicis d'on som, de com de lluny hem arribat. Mentre siguin senyals, i no murs, als humans ens serveixen. Mentre no permetem que ens barrin el pas, poden ser un punt de partida per entendre'ns, per prendre mides. Mentre ens permetin entendre quant hem viatjat i quant de camí ens queda, què hem regalat i què hem rebut, lluny de distanciar-nos, ens permeten entendre'ns millor. Les fronteres ens diuen que som *missegetes*. Només allò humà ens pot ser estrany, o aliè, com diu Szymborska (estrafent Terenci), però només els humans podem decidir que no sigui així.

Aquí teniu els versos de la meravellosa Wislawa Szymborska, en versió de l'eslavista i traductor Josep M. de Sagarra Àngel.

**Salm**

Wislawa Szymborska

Oh, que permeables que són les fronteres dels estats dels homes!
Quants són els núvols que les travessen volant impunement,
les sorres de quants deserts s'esmunyen d'un país a un altre,
quants pedrolins rodolen muntanya avall, cap a dominis estranys,
saltironant desafiadors!

Cal que esmenti l'ocell que vola seguint un altre ocell,
o que es posa justament sobre la barrera abaixada?
Fins i tot si és un pardal, la cua és encara d'aquesta banda,
que ja té el bec a ca el veí. I, per si era poc, dóna voltes que no para!

D'entre els insectes innombrables, m'acontentaré amb la formiga,
que, entre una bota i altra del vigilant fronterer,
a la pregunta «D'on véns i cap a on vas» no es digna a respondre.

Oh, contemplar amb pèls i senyals tot aquest desgavell alhora,
i en tots els continents!
Perquè ¿no és una olivella de la riba contrària
la que passa pel riu cent mil fulles de contraban?
Perquè ¿qui si no una sípia insolent de llargs tentacles
viola el límit sagrat de les aigües territorials?

Podem parlar potser de cap mena d'ordre,
quan ni tan sols és possible de destriar les estrelles
per tal que se sàpiga cadascuna a qui il·lumina?

I aquest escampall de boira, ben digne de blasme!
I el pol·len que viatja amunt i avall de l'estepa,
com si no estigués partida en dues de diferents!
I el ressò de les veus en les actives ones de l'aire:
de musells que es criden i de borbolls indesxifrables!

Només allò que és humà resulta estrany de debò.
La resta són boscos mixtos, feina de taups i vent.